

Rundskriv
fra
Riksadvokaten
Ra 96-463
624.7

Rundskriv nr. 3/2001
Oslo, 17. september 2001

DNA-REGISTRERING – TILLEGG TIL RUNDSKRIV NR. 2/1998

I. INNLEDNING

Adgangen til å ta biologisk materiale med tvang ble presisert ved et tillegg til straffeprosessloven § 160a ved lov av 4. mai 2001 nr. 16. Også enkelte andre spørsmål foranlediger et tillegg til rundskriv Del II-nr. 2/1998 av 20. desember 1998, som ellers gjelder uendret.

II. TVANGSMESSIG INNHEMTING AV BIOLOGISK MATERIALE FOR REGISTRERING

Riksadvokatens oppfatning har vært at statsadvokatens beslutning om registrering i identitetsregisteret gav tilstrekkelig grunnlag for om nødvendig å ta biologisk materiale fra domfelte med tvang for å få gjennomført registreringsvedtaket. På grunn av den uklarhet som oppstod om spørsmålet, besluttet riksadvokaten likevel i mai 2000 at prøvetaking ikke skulle gjennomføres tvangsmessig inntil hjemmelen var presisert. Registreringsvedtak skulle imidlertid fortsatt fattes, og prøve tas, dersom domfelte ikke protesterte, jf. riksadvokatens brev av 30. juni 2000 til statsadvokatene (oppsummering fra statsadvokatmøtet, pkt. 16).

Ved et nytt tredje punktum i § 160a annet ledd er det nå uttrykkelig slått fast at dersom domfelte nekter å avgi biologisk materiale frivillig, kan blodprøve og andre prøver tas med tvang når det kan skje uten fare eller betydelig smerte, jf. lov av 4. mai 2001 nr. 16. Lovendringen trådte i kraft straks. Riksadvokaten antar det samme må gjelde dersom det i sjeldne tilfelle skulle bli aktuelt å ta blodprøve med tvang fra utilregnelige, jf. påtaleinstruksen § 11a-2 første ledd bokstav b) og d).

Riksadvokatens beslutning om å stanse tvangsmessig prøvetaking ble automatisk opphevet samtidig som lovendringen trådte i kraft. Avgir domfelte ikke blodprøve eller andre prøver frivillig, besørger politiet dette gjennomført med tvang etter å ha forvissnet seg om at det ikke er forhold ved domfeltes helse som gjør at prøvetakingen medfører fare eller betydelig smerte. Påtaleinstruksen §§ 10-5 til 10-8 bør anvendes tilsvarende ved prøvetaking for DNA-analyse.

Spørsmålet om bruk av tvang kan ikke bringes inn for retten. Justisdepartementet uttalte i Ot. prp. nr. 18 (2000-2001) side 29 om dette:

Departementet vil ikke foreslå at spørsmålet om bruk av tvang skal avgjøres av retten. Rettslig prøvelse har lite for seg i disse tilfellene, siden vilkårene for registrering er detaljert utpenslet i lov og forskrift. Departementet legger særlig vekt på at det må foreligge en endelig domfellelse. Dermed må domstolene allerede ha vurdert saken.

Justiskomiteén sluttet seg i Innst. O. nr. 55 (2000-2001) til at prøver for DNA-analyser skal kunne gjennomføres med tvang. Komiteén kommenterte ikke spørsmålet om rettslig prøvelse.

Dersom det allerede er tatt prøve i medhold av straffeprosessloven § 157, er det ikke nødvendig å ta ny prøve i anledning registreringen. Dette må gjelde selv om prøven er tatt i en annen sak enn den som gav grunnlag for registrering.

III. RETTSLIG PRØVING AV REGISTRERINGSVEDTAKET

Høyesterett avgjorde ved kjennelse inntatt i Rt. 2001 side 402 at påtalemyndighetens vedtak om registrering i DNA-registeret ikke kan bringes inn for retten for overprøving etter straffeprosesslovens regler. Begjæringer om rettslig overprøving til forhørsretten skal således påstås avvist. Om det er adgang til sivilrettslig prøvelse av registreringsvedtak er ikke avklart, men slike søksmål bør uansett ikke stanse registreringen.

IV. KLAGE TIL RIKSADVOKATEN – OPPSETTENDE VIRKNING

Klage til riksadvokaten over statsadvokatens registreringsvedtak, jf. påtaleinstruksen § 11a-5 annet ledd, bør i alminnelighet ikke gis oppsettende virkning. Registrering gjennomføres således uavhengig av klagen, men slettes dersom den fører frem. Tvangsmessig prøvetaking bør likevel ikke gjennomføres før klagen er avgjort.

V. DEN FAKULTATIVE BESTEMMELSE – PRESISERING AV RETNINGSLINJENE FOR SKJØNNSANVENDELSEN

Etter påtaleinstruksen § 11a-2 annet ledd bokstav a) kan personer som nevnt i første ledd registreres ved overtredelse eller forsøk på overtredelse av bestemmelser i straffeloven kapittel 14, 19, 22 og 25 som ikke er nevnt i ”skal-regelen”. For å unngå en vanskelig, og stigmatiserende, vurdering av gjentakelsesfaren for den enkelte domfelte, gav riksadvokaten i rundskriv 2/1998 følgende retningslinjer for skjønnet:

Ved første gangs forsettlig overtredelse av en eller flere bestemmelser i straffeloven kapittel 14, 19, 22 og 25 som ikke faller inn under ”skal-regelen”, skal registrering normalt foretas dersom det er idømt ubetinget fengselsstraff i 2 år eller mer. Er domfelte tidligere domfelt for forbrytelse av samme eller lignende art, skal registrering likeledes i alminnelighet foretas dersom det nå er idømt ubetinget fengsel i 6 måneder eller mer for forsettlig forgåelse.

Omfatter domfellelsen også forhold som ikke gir grunnlag for registrering, bør registrering i alminnelighet foretas dersom det nå samlet utmåles en straff som nevnt ovenfor og *minst ett* av forholdene gjelder overtredelse av en bestemmelse i straffeloven kapittel 14, 19, 22 eller 25 (jf. riksadvokatens avgjørelse i klagesak 31. mai 2000 som ble sendt statsadvokatene i gjenpart til orientering). Denne presiseringen er først og fremst begrunnet i rettstekniske hensyn. En hypotetisk bedømmelse av hvilken straff som ville blitt utmålt dersom forhold som ikke gir grunnlag for registrering ble holdt utenfor, måtte nødvendigvis bli svært usikker.

Presiseringen av skjønnsstandarder innebærer at også et betydelig antall domfelte som ikke nødvendigvis har begått særlig alvorlig kriminalitet skal registreres, for eksempel dem som flere ganger domfelles for overtredelse av straffeloven § 162 første ledd. Dette ligger klart innenfor den ramme som er trukket opp i loven og påtaleinstruksen. Registrering i identitetsregisteret innebærer forhåpentligvis en vesentlig økning av den opplevde oppdagelsesrisikoen for de registrerte, og kan derfor - i beste fall - avskrekke en del fra nye lovbrudd. Dette innebærer at registrering som et utgangspunkt bør foretas når regelverket gir anledning til det, og domfelte idømmes fengselsstraff som nevnt ovenfor. Etter riksadvokatens skjønn kan ikke avgivelse av blodprøve og registrering ses som særlig inngripende overfor den domfelte. På samme måte som for fingeravtrykk er den viktigste konsekvens av registrering at den åpner en mulighet for entydig identifikasjon eller utelukkelse av den registrerte i forhold til spor på et åsted.

VI. REGISTRERING OG BRUK AV REGISTRENE

Muligheten for identifikasjon gjennom DNA-typing og registersøk kan, fornuftig brukt, være et svært nyttig verktøy i etterforskningen som riksadvokaten har store forventninger til. Men identitets- og sporregistrene kan bare bli effektive dersom det sørges for aktiv registrering og bruk.

Det er foretatt færre registreringer enn en kunne forvente. Kriminalpolitisenralen har i brev av 9. april 2001 til politimestrene gitt en oversikt hvor det fremgår at det er altfor få innrapporteringer både til identitetsregisteret og sporregisteret.

Det er grunnlag for å foreta langt flere registreringer i identitetsregisteret. Kriminalpolitisenralen oversendte ved brev av 6. juni 2001 til politimestrene en liste over personer som skal registreres i henhold til påtaleinstruksen § 11a-2 første ledd. Dette er formentlig et nyttig hjelpemiddel. Dersom politidistriktet ennå ikke har avsluttet gjennomgangen av pådømte saker ("skal" og "kan-saker"), jf. rundskriv 2/1998 pkt V, må dette nå slutføres, jf. nærmere nedenfor under pkt. VII.

Nye saker skal fortløpende vurderes og sendes statsadvokatene med innstilling om registreringsbeslutning.

For å få full nytte av sporregisteret må det rutinemessig vurderes om biologisk materiale fra åsteder i uopplarte saker skal forsøkes analysert.

Etter påtaleinstruksen § 11a-3 første ledd kan "... DNA-profiler fra personer med ukjent identitet registreres når profilen antas å ha tilknytning til uopplart straffesak". Saken må etter riksadvokatens oppfatning regnes som "uopplart" i alle fall i hele perioden fra iverksettelse av etterforskning til det er truffet påtaleavgjørelse i saken. Det er således ikke nødvendig å avvente registrering til man vet resultatet av etterforskningen. Tvert om fastsettes i annet ledd i bestemmelsen at registrering skal skje "så snart DNA-analyse av spormateriale er gjennomført."

Hurtig registrering øker sjansen for rask oppklaring. For å spare tid bør politidistriktet i saker hvor det sendes inn spormateriale for analyse som ikke stammer fra en person med kjent identitet, vurdere å anmode Rettsmedisinsk institutt om å sende profilen til Kriminalpolitisenralen for registrering i sporregisteret. Instituttet vil da samtidig med at saken returneres rekvirenten sende eventuelle sporprofiler fra uidentifiserte personer til Kriminalpolitisenralen for registrering i sporregisteret. Kriminalpolitisenralen vil straks kontrollere profilen mot registrene og gi beskjed til politidistriktet dersom man får treff i identitetsregisteret, jf. § 11a-4 første ledd, eller dersom det finnes tilsvarende profil i sporregisteret, jf. § 11a-4 annet ledd. Videre vil Kriminalpolitisenralen orientere politidistriktet om hvorvidt profilen er lagt inn i sporregisteret. Anmoder politidistriktet ikke Rettsmedisinsk institutt om direkte oversendelse til Kriminalpolitisenralen, må distriktet så snart som mulig sende sporprofiler som stammer fra personer med ukjent identitet til Kriminalpolitisenralen for registrering. Rettsmedisinsk institutt og Kriminalpolitisenralen bør løpende arbeide med å finne frem til hensiktsmessige rutiner og gjøre disse kjent overfor rekvirentene.

DNA-teknologien er i stadig utvikling. Det har bl.a. medført at resultatene fra DNA-analyser foretatt før 1. desember 1999 vanskelig kan sammenlignes med resultater fra analyser foretatt etter dette tidspunktet. Det er imidlertid opplyst at verken spor- eller identitetsregisteret i dag

inneholder analyseresultater fra før 1. desember 1999. Politidistriktene bør vurdere om det finnes biologisk materiale fra alvorlige uopklarte saker som bør sendes inn til (ny) analyse og påfølgende registrering i sporregisteret.

Etter riksadvokatens skjønn er det ikke noe i veien for å kontrollere spor som mottas fra utlandet mot identitetsregisteret eller å registrere slike spor i sporregisteret under samme vilkår som for spor sikret på et åsted i Norge. Det overlates til Kriminalpolitisen å vurdere i hvilke tilfeller man skal bistå utenlandske myndigheter med søk i de norske registrene.

Påtaleinstruksen § 11a-4 første ledd fastslår at DNA-profil fra ethvert åstedsfunn kan kontrolleres mot DNA-profilene i identitetsregisteret og sporregisteret. Etter hvert som registrene øker i omfang bedres også mulighetene for treff ved søk i registrene. Søk bør ikke reserveres for de alvorligste sakene, men på samme måte som ved fingeravtrykk forsøkes i ulike typer saker. I § 11a-4 tredje ledd første punktum fastsettes at DNA-profilen til uregistrert person med kjent identitet ikke kan kobles mot sporregisteret. Det er imidlertid gjort unntak fra dette i annet og tredje punktum (ved skjellig grunn til mistanke eller samtykke). Også denne muligheten bør utnyttes aktivt. (Riksadvokaten antar at det når det i bestemmelsene brukes uttrykkene ”kontrolleres” og ”kobles”, siktes det i begge tilfeller til søk i registrene.)

VII. OPPFØLGING

Riksadvokaten pålegger politimestrene å forvise seg om at distriktet har foretatt en fullstendig gjennomgang av dommer som skal, eller kan, føre til registrering og har meldt disse inn til statsadvokaten for vedtak om registrering i identitetsregisteret. Videre pålegges politimestrene å kontrollere at politidistriktet har gode rutiner for innmelding av spor til sporregisteret. Samtlige politimestre skal innen 1. desember d.å. gi uttalelse til statsadvokatene i distriktet om at slik gjennomgang og kontroll er gjennomført og resultatet av denne.

Statsadvokatene bes jevnlig følge opp politidistriktenes rutiner på dette området, for eksempel ved inspeksjoner eller på påtalemøter, jf. også påtaleinstruksen § 11a-2 nest siste ledd som fastsetter at statsadvokatene har det overordnede ansvar for registreringen.

Tor-Aksel Busch

Knut H. Kallerud
førstestatsadvokat